

Андріюк В.В.

РОЗВИТОК КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ОСНОВ СПІВВІДНОШЕННЯ ПУБЛІЧНОГО ТА ПРИВАТНОГО ПРАВА В КЛАСИЧНІЙ НІМЕЦЬКІЙ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

УДК 340.11; 340.116

Розвиток німецької правової думки, що відображає та теоретично опосередковує тривалу еволюцію правової системи Німеччини, демонструє ґрунтовні доктринальні розробки, які залишили глибокий слід в розвитку західної правової традиції. Це стосується і питань співвідношення публічного та приватного права, які досить активно в німецькій юриспруденції досліджувались з початку ХІХ століття, що втілилось в яскраву палітру ідей, концепцій та теоретичних конструкцій розмежування, взаємодії, взаємовпливу, конкуренції публічного та приватного права, а також їх законодавчу реалізацію з наступним її переосмисленням заради удосконалення юридичної практики. Ці теоретичні напрацювання та досвід їх практичного втілення в сфері публічного та приватного права в німецькій правовій історії можуть бути використані в процесі національного правового розвитку, особливо в сучасних умовах глобалізованого світу, інтегрованої економіки, в контексті необхідності та можливостей інтеграції західно-європейського правового досвіду для гармонійного поєднання публічного та приватного права в національній правовій системі, належної теоретичної аргументації механізмів забезпечення оптимального балансу публічних і приватних інтересів, з чого й випливає актуальність дослідження еволюції поглядів, ідей та концепцій співвідношення публічного та приватного права в класичній німецькій юриспруденції, що проте досить обмежено висвітлено та проаналізовано в українській правовій літературі попри загалом активний інтерес вітчизняних вчених-юристів до проблеми співвідношення публічного і приватного права та потребує відповідного ґрунтовного вивчення.

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ

Метою даної статті є визначення основних віх розвитку теоретичного відображення співвідношення публічного та приватного права в класичній німецькій юриспруденції.

До XIX століття в німецькій правовій думці не вивчалися проблеми співвідношення публічного та приватного права, оскільки вказані підсистеми ще не розглядалися як автономні правові утворення, а також ще не був достатньо розроблений методологічний інструментарій правових досліджень.

Так, хоч такі німецькі юристи XVII-XVIII століття, як Йоганн Лімнеус, Самуель Стрик, Йоганн Штефан Пюттер, Йоганн Вестенберг, і проводили у своїх працях ідею розмежування публічного та приватного права [1, с. 242-245], проте належної їй правової аргументації не здійснили.

Філософські підвалини розмежування публічного та приватного права в німецькій літературі знаходимо в родоначальника німецької класичної філософії Іммануїла Канта, який у контексті вчення про природне право в праці «Метафізика моралі» (1797) пропонує поділ права на природне (приватне) та громадянське (публічне). Кант вводить поняття «природного стану», в якому люди живуть без держави і позитивного права, керуючись лише своїм розумом. Але такий стан не гарантує захисту прав, тому обов'язковим є перехід до «правового стану». Приватне право базується на природних, невідчужуваних правах людини, що існують до вступу особи в правове суспільство, і регулює відносини у природному стані. Тобто приватне право містить норми, що регулюють відносини між приватними особами. Причому, воно існує та здатне опосередковувати суспільні відносини і в природному, і в правовому стані. Натомість, публічне право має політичний, громадянський характер і визначає правовий статус особи як члена держави та громадянського суспільства. Публічне право з'являється лише в правовому стані і має допоміжну функцію – забезпечити реалізацію приватного права шляхом створення державних інституцій (див. про це: [2]).

Таким чином, у філософсько-правовому вченні Канта публічне право похідне від приватного з точки зору його філософського обґрунтування, але первинне з точки зору реалізації права. Воно

надає приватному праву обов'язкову силу. Обидва види права, як їх називає Кант, є важливими елементами правової системи, які регулюють різні за своєю суттю суспільні відносини – приватні та політичні. Обидва види права пов'язані між собою і не можуть існувати одне без одного в правовій державі, але вони мають різні функції і принципи.

Франц фон Цейллер на початку XIX століття пропонує комплексний підхід до розмежування публічного та приватного права на основі природно-правової доктрини, поділяючи природне право на позасуспільне (приватне) та суспільне (публічне), розвиваючи в цьому плані вчення Канта. До приватного права він відносить як позасуспільні, природні права особи, так і права, що набуваються на основі угод та договорів, а також права членів сім'ї. Публічне право охоплює суспільні відносини між громадянами та державною владою, а також міжнародне право. Критерієм для поділу права Цейллер вважає залежність від публічної влади: приватне право регулює незалежні від держави відносини (див про це: [3, с. 18-21]).

До речі, Карл Готтліб Сварц, автор Пруського загального земського уложення 1794 року, у своїх лекціях для прусського кронпринца розрізняв публічне та приватне право, проте у Загальному земському уложенні інтегрував норми обох галузей [4, с. 196].

В XIX – на початку XX століття в європейських державах (насамперед, у Франції, Німеччині, Австрії, Італії, Швейцарії) були проведені ключові кодифікації, які ознаменували формування романо-германської правової сім'ї як простору «законодавчого права», що в свою чергу зумовило подальший розвиток наукової юридичної думки, в тому числі й щодо співвідношення публічного та приватного права. Особливо це спостерігалось в німецькій юридичній науці того періоду (наприклад, в працях таких видатних німецьких вчених-юристів як Р. фон Моль, К.Ф. фон Савіньї, Р. фон Єринг, Г. Елінек, О. фон Гірке О. Маєр, Г. Радбрух).

Так, в середині XIX століття Роберт фон Моль, розмежовуючи право на три підсистеми – публічне, приватне та соціальне право (право суспільних союзів), вказував на необхідність поєд-

нання приватних та публічних інтересів у діяльності держави. Р. фон Моль розширював державний вплив на принцип соціального добробуту та вимагав інтеграції правового регулювання забезпечення добробуту суспільства в публічне право. Відповідно до такого підходу виконавча влада мала політичне завдання реалізовувати конституційні принципи, але при цьому діючи в межах принципів правової держави (див. про це: [5, с. 15]). Важливо, що принципи правової держави не мають бути обмеженням державної діяльності, а її метою. Таким чином, Р. фон Моль виступав за поширення державних функцій на сферу суспільного добробуту, але в рамках правової держави та з дотриманням прав громадян.

Німецький юрист, один з найбільш яскравих представників історичної школи права Фрідріх Карл фон Савіньї у своїй праці «Система сучасного римського права» (1849) пропонує як критерій розмежування цих двох підсистем права брати мету та інтерес, що лежать в основі їх регулювання. Він вважає, що в публічному праві держава є метою, а окрема людина посідає другорядне становище, тобто переважає публічний інтерес. Натомість в приватному праві окрема людина є метою, а держава – засобом, тобто домінує приватний інтерес особи, реалізуються її права. Тому Савіньї вважає, що публічне право має забезпечувати реалізацію публічних інтересів, а приватне право – приватних [6, с. 22.].

Савіньї розрізняв «державне право» та «приватне право» як дві принципово різні сфери (підгалузі) права. Приватне право регулює відносини між вільними та рівними громадянами, а публічне право – дії державної влади. На думку Савіньї, приватне право є сферою, в якій вільні та рівні громадяни регламентують свої правовідносини на основі договорів, в зв'язку з чим приватне право створює простір для реалізації приватної автономії. Публічне (державне) право, навпаки, регулює односторонні владні акти держави по відношенню до громадян. Як бачимо, Савіньї проводив чітку межу між сферою свободи приватної ініціативи (приватне право) та сферою державного регулювання та примусу (публічне право).

Через призму інтересу та мети розглядає співвідношення публічного та приватного права і Рудольф фон Єринг, який в праці

«Боротьба за право» (1872) вказує, що реалізація норм публічного права залежить від відповідального виконання своїх обов'язків державними службовцями, а реалізація норм приватного права залежить від активності приватних осіб у захисті своїх прав [7, с. 105-108]. Ключовим для Єринга є дослідження мети та соціальної ролі права, які реалізуються через гармонійне поєднання публічного та приватного права, а розвинуте приватне право є базисом для розвитку публічного права і державного ладу [7, с. 123-129]. Водночас чіткого розмежування між публічним та приватним правом у своїй теорії Єринг не проводить.

Георг Елінек, розвиваючи суб'єкту теорію розмежування публічного і приватного права, наприкінці ХІХ століття писав, що приватне право спрямоване на захист інтересів окремої особи, а публічне право – на захист суспільних інтересів.

При цьому його концепція розмежування публічного та приватного права, викладена в праці «Система суб'єктивних публічних прав» (1892), містить наступні ключові положення: 1) приватне право надає особі «право діяти» (Wollendürfen), а публічне право – «право мати можливість діяти» (Wollenkönnen); 2) приватні права можуть бути відокремлені від особи, в той час як публічні права нерозривно пов'язані з особою; 3) приватне право регулює відносини між рівноправними суб'єктами, а публічне право – між державою та особою; 4) і приватне, і публічне право спрямовані на захист інтересів, але приватне право захищає інтереси окремої особи, а публічне право – інтереси суспільства загалом; 5) приватне і публічне право не слід розглядати як ізольовані підсистеми, адже існує багато випадків взаємодії та взаємозалежності приватного та публічного права. При цьому він зазначає, що є межові сфери, які важко цілком віднести до приватного чи публічного права, оскільки часто це залежить від конкретного регулювання в національному законодавстві (див. про це: [8, с. 50-63]).

Щодо останнього пункту Елінек наводить різні приклади та аналізує конкретні випадки взаємодії публічного та приватного права: 1) публічно-правові вимоги іноді залежать від існування приватних прав. Наприклад, право на отримання соціальної

допомоги може залежати від приватно-правового статусу особи як члена сім'ї; 2) приватні права іноді встановлюються публічно-правовими актами, наприклад, патентами, ліцензіями, дозволами; 3) публічне право часто використовує приватно-правові конструкції, наприклад, конструкції договору, застави, поруки тощо; 3) для реалізації публічно-правових вимог іноді необхідне встановлення приватно-правових фактів, наприклад, права власності; 4) юридична відповідальність приватно-правового спрямування може наставати в результаті порушення норм публічного права, наприклад, незаконних дій посадовців; 5) публічно-правові статуси іноді залежать від приватно-правових відносин, наприклад сімейних; 6) норми приватного права іноді поширюються і на публічно-правові відносини, наприклад щодо помилки, обману, строків (див. про це: [8, с. 50-63]).

Аналіз сформульованих Елінеком концептуальних положень щодо розмежування публічного та приватного права свідчить, з одного боку, про розуміння ним умовності такого поділу, а з іншого – про те, що в XIX столітті в німецькій правовій думці вже на доктринальному рівні осмислювалися процеси взаємодії публічного та приватного права, встановлювалися межі та напрями взаємовпливу, взаємопроникнення регулятивних елементів цих підсистем.

Про умовність поділу права на публічне та приватне розмірковує й Отто фон Гірке, який, з одного боку, відзначає, що протиставлення публічного та приватного права а ргіогі притаманне німецькій правовій системі і є відправною точкою правової тематики [9, с. 29], а з іншого – у своїй праці «Соціальна роль приватного права» (1889) наголошує, що поділ на публічне та приватне право є абстракцією, яка не відповідає соціальній природі права й може використовуватися для приховування та виправдання соціальної несправедливості (див. про це: [10, с. 29]). При цьому Гірке виступає за тісний зв'язок між публічним та приватним правом, критикуючи спроби розмежувати ці дві сфери, і вважає, що приватне право має виконувати важливі суспільні функції, пропонуючи в одному варіанті розглядати право як єдине соціальне явище, метою якого є захист гідності кожної людини

та суспільства в цілому, а в іншому – розрізнати три сфери права: публічне право, приватне право і соціальне право.

Отто Маєр, розвиваючи теорію інтересу, на початку ХХ століття зазначав, що держава відрізняється своєю «правовою вищою силою над людьми, що перебувають у її владі», тому публічне право не може бути просто частиною приватного права, а повинно мати власну правову природу [11, с. 15]. За Маєром, публічне право регулює відносини між суб'єктами публічної влади та приватними особами, а також відносини між самими суб'єктами публічної влади.

В руслі неокантіанства розвивав погляди на співвідношення публічного та приватного права Густав Радбрух, який у праці «Філософія права» (1932) аргументує апріорний характер поділу права на публічне та приватне, що закладений в самій ідеї права. Радбрух пише, що публічне право стосується загального блага, приватне – індивідуальних інтересів, тому вказаний поділ відповідає подвійній природі людини як члена соціальної спільноти та як індивідуальної особистості [12, с. 224-225]. Водночас Радбрух застерігає, що не можна абсолютизувати поділ та співвідношення між цими двома підсистемами права, адже їх конкретне співвідношення та значення історично мінливі, залежать від панівних поглядів, соціальних реалій та політико-світоглядних оцінок.

Таким чином, Густав Радбрух, з одного боку, визнає апріорність і обґрунтованість поділу права на приватне та публічне, а з іншого – звертає увагу на його історичну та соціальну відносність. Вказана особливість ускладнює можливість сталого догматичного визначення співвідношення між цими структурними частинами права та їх пріоритетності в правовому регулюванні суспільних відносин.

До речі, в основному в контексті німецького інтелектуального процесу класичного періоду наприкінці ХІХ – початку ХХ століття відбувався і розвиток поглядів на співвідношення приватного та публічного права в українських вчених-юристів, особливо правників Східної Галичини, судження яких щодо поділу права на публічне та приватне свідчать про те, що розвиток їх поглядів із зазначеної проблематики здійснювався в руслі панівної на той

час в німецькій юридичній науці теорії інтересу, доповненої змістовним (характер інтересу) та формальним моментами (способи захисту інтересу).

Так, наприклад, С.С. Дністрянський стверджує, що “суспільні зв’язки мусять, з одного боку, дбати про інтереси самої спільноти, яку вони репрезентують, а з другого боку, про питомі інтереси самих членів... Тому слід відрізняти, чи право має на меті нормувати індивідуальне життя людини для задоволення її одиничних ... потреб, чи суспільне життя суспільного зв’язку на тлі соціальних цілей. У першому разі є право цивільне або приватне, в другому – публічне” [13, с. 396-397], не відходить від німецького варіанту теорії інтересу у викладі Р. фон Ієрінга та К.Ф. фон Савінії, зміст якої в кінцевому рахунку зводиться до виділення в позитивному праві двох підсистем: приватного права, яке спрямоване на захист майнових інтересів приватного життя, що реалізується самостійно за приватною ініціативою, та публічного права, яке опосередковує спільний немайновий інтерес, захист якого здійснюється за ініціативою державних органів. При цьому С.С. Дністрянський виходить з отождошення поняття цивільного та приватного права, що й відображене у його визначенні цивільного права [14, с. 6]. Така тенденція була мейнстрімом тогочасної юридичної думки.

Через призму переосмислення, критики, полеміки відбувалось вивчення і в окремих випадках розвиток концептуальних положень співвідношення публічного та приватного права, розроблених в межах німецької правової доктрини, й багатьма іншими представниками української правової науки, окремі з яких були учнями відомих німецьких вчених-юристів (див. про це: [15]).

На початку ХХ століття в Німеччині розмежування права на публічне та приватне значно послабилось, оскільки держава почала активно втручатися в економічне життя, а також сама стала виступати активним суб’єктом економічних відносин, що зумовило подальшу трансформацію співвідношення публічного та приватного права та його теоретичного відображення. До речі, вже до кінця ХІХ століття в німецькій правовій думці зародились сумніви у тому, що приватне право може бути відокремлене від

держави та суспільства, що в майбутньому практично й призвело до втрати автономного розуміння приватного права.

Водночас вказані зміни суспільних відносин, деякий релятивізм у сприйнятті їх динаміки в контексті співвідношення публічного та приватного права, які їх опосередковують, а також подальший розвиток юридичного позитивізму призвів навіть до нехтування в окремих випадках ролі та значення поділу права на публічне та приватне право.

Так, один з основних теоретиків правового позитивізму, австрійський вчений-юрист Ганс Кельзен стверджує, що традиційно публічне право зорієнтоване на відносини між владним суб'єктом (державою) та підлеглим суб'єктом (громадянином), а приватне право – на відносини між рівноправними суб'єктами. Проте насправді визначальна їх відмінність полягає у різних методах правотворення – автократичному в публічному праві (односторонні акти влади) та демократичному в приватному праві (договір як двосторонній акт). При цьому абсолютизація протилежності між публічним та приватним правом має ідеологічний характер і використовується для обґрунтування більшої свободи державної влади від правових обмежень. Насправді ж сфери публічного та приватного права є взаємопов'язаними частинами єдиного правопорядку і можуть по-різному співвідноситися на різних рівнях правотворення (див. про це: [16, с. 305-309]). Як бачимо, Кельзен не сприймає протиставлення публічного і приватного права, вбачаючи в ньому радше ідеологічні мотиви, ніж реальні відмінності в праві.

Критичне ставлення до спроб поділу права на публічне та приватне на основі традиційних критеріїв висловлювались багатьма представниками німецької юриспруденції ХХ століття. Так, Мартін Буллінгер запропонував відмовитися від поділу права на публічне і приватне та розвивати єдине загальне право. Зокрема, він пропонує відмовитися від конструювання універсальної теорії розмежування публічного та приватного права на користь специфічного підходу до тлумачення понять «публічно-правовий» і «приватноправовий» у кожному конкретному випадку, виходячи з контексту застосування цих понять у правовій нормі. На думку

Буллінгера, поняття «публічно-правовий» і «приватноправовий» не слід розглядати як загальні категорії, єдині для всієї правової системи [17, с. 80-95]. Тобто Буллінгер пропонує відійти від спроб побудови універсальної теорії, що намагається раз і назавжди провести чітку межу між публічним і приватним правом. Натомість він рекомендує в кожному окремому випадку тлумачити концепти публічно-правового та приватноправового з огляду на конкретний контекст їх застосування у певній правовій нормі.

Про деяке зменшення ролі поділу права на публічне та приватне свідчать і висловлювання про розмивання межі між цими підсистемами права, які все частіше можна зустріти в німецькій юридичній літературі. Так, Крістіан Столлейс зазначає, що сфера публічного права розширювалася внаслідок збільшення ролі держави та її «зазіхання» на приватне право (наприклад, під час 1-ї світової війни), проте водночас визнає, що іноді існує тенденція до «втечі у приватне право» [18, с. 41]. Крім того, чітке та категоричне розмежування публічного та приватного права неможливе через переплетіння різних інструментів правового регулювання (див. про це, наприклад, в праці [19]).

Розвиток німецької правової доктрини класичного періоду в розрізі дослідження розмежування публічного та приватного права втілюється в детальній аргументації низки концепцій, серед яких основними є концепція інтересу (публічне право стосується суспільних інтересів, а приватне – приватних), концепція суб'єкта (публічне право регулює відносини за участю суб'єктів владних повноважень, а приватне – за участю приватних осіб), функціональна концепція (публічне право пов'язане зі здійсненням публічних функцій), концепція субординації (критерієм є характер відносин між суб'єктами).

Критика цих концепцій та намагання згладити їх «гострі кути», побудувати оптимальну конструкцію співвідношення публічного та приватного права породив тенденцію поєднання положень цих концепцій (див., наприклад, [20, с. 79-91]), що відобразилось в змішаних підходах. Водночас звертається увага на те, що ці теорії відіграють обмежену роль і часто ігноруються судами при визначенні підсудності чи інших питань розгляду справ [20, с. 68, с. 103-104].

Незважаючи на вказані тенденції поділ права на публічне та приватне досі зберігається в функціонуванні правової системи Німеччини. При цьому Основоположний (основний) закон ФРН (Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland) підтверджує важливу роль приватного права в правовій системі як частини вільного суспільного ладу. Втім приватне право тісно пов'язане із суспільними (державними) інтересами, слугуючи, з одного боку, простором індивідуального самовизначення, а з іншого – частиною правопорядку, що несе відповідальність за імперативне забезпечення суспільних благ.

Таким чином, поділу права на публічне та приватне, який розглядається як конститутивна ознака романо-германського типу правових систем, в німецькій правовій думці тривалий час (практично до кінця XVIII століття) не надавалось істотного значення, а вчені-юристи якщо й торкалися цього питання, то розглядали його радше традиційно в руслі ідей та положень, сформульованих ще римськими юристами, не вдаючись до належної правової аргументації чи суголосної часу нової інтерпретації. Такий стан справ зумовлений, з одного боку, розвитком суспільно-економічних відносин, які на той час для свого опосередкування не потребували складної детально розробленої юридичної інфраструктури. З іншого боку, німецька правова традиція тривалий час ґрунтувалась на безпосередньому застосуванні норм римського приватного права для регулювання суспільних відносин через нерозвиненість власної правової системи та слабкість державної влади, неспроможної створити єдине німецьке право. Звісно, перші кроки в формуванні публічного права як окремої сфери в Німеччині спостерігаються вже в XVI – XVII століттях, а приватне право, як і загалом в Західній Європі, розвивається на основі римського, церковного, феодалного, місцевого та торгового права.

На зламі XVIII – XIX століть в німецькій філософській літературі, а згодом і в правовій доктрині, яка починає активно розвиватись, з'являються перші спроби дослідження проблеми співвідношення публічного та приватного права. Вказані підсистеми вже розглядаються як автономні правові утворення, адже зосере-

дження політичної влади в руках держави в період абсолютизму та створення публічного права призвело згодом і до відокремлення приватного права як окремої галузі (підсистеми) права, а внаслідок поширення ліберальних суспільно-політичних поглядів, формування концепцій правової держави і громадянського суспільства та появи національних держав виникла необхідність чіткого розмежування публічного та приватного права. При цьому домінування публічного права зумовлене суспільно-політичними процесами, більш пізнім та доволі поміркованим і лояльним до держави німецьким просвітництвом, внаслідок чого формується поліцейське право, зорієнтоване на захист публічного інтересу, що на тривалий період стає ядром німецького публічного права.

В XIX столітті в процесі формування класичної юридичної науки німецькі юристи досить ґрунтовно розробляли питання розмежування публічного та приватного права, намагаючись чітко визначити його критерії, онтологічну сутність і методологію правового регулювання в межах цих підсистем, а також загалом трансформацію та розвиток позитивного права в контексті його поділу на публічне та приватне. При цьому в межах німецької правової доктрини цього періоду запропоновано детальну аргументацію концепції інтересу, концепції суб'єкта, функціональної концепції, концепції субординації, а також змішаного підходу, що пропонує поєднання положень цих концепцій.

А вже з кінця XIX століття під впливом концепцій соціального спрямування (зокрема, концепції соціальної держави) в німецькій правовій доктрині спостерігається тенденція до переплітання, зближення, конвергенції публічного та приватного права. Причому конвергенція публічного та приватного права відображена всередині приватного права у вигляді питання про межі та зміст приватної автономії, яка обмежена імперативними нормами заради захисту суспільних інтересів, а в публічному праві – про обсяг суверенних прав держави, взаємовплив, взаємне проникнення, переплетіння принципів, юридичних процедур, прийомів, способів, засобів та методів правового регулювання, притаманних для публічного права, в приватне право і навпаки, а також оптимальне визначення такого взаємопроникнення.

1. Mohnhaupt H. *Historische Konkurrenzen und Beeinflussungen zwischen Privatrecht und öffentlichem Recht. Rechtsgeschichte*. 2011. Rg 19. S. 239-246.
2. Kant I. *Die Metaphysik der Sitten: Metaphysische Anfangsgründe der Rechtslehre*. Hansebooks GmbH, 2017. 286 s.
3. Zeiller F. *Das natürliche Privatrecht*. Keip Verlag. 2010. 251 s.
4. Stegmaier W. *Didaktik zwischen Dogmatik und Problemfokussierung. Zeitschrift für Didaktik der Rechtswissenschaft* 7. 2020. № 3. S. 196-198.
5. Mohl V. *Die Polizei-Wissenschaft nach den Grundsätzen des Rechtsstaats, Band I, 3. Aufl.* 1866. 641 s.
6. Savigny K. *System des heutigen römischen Rechts, Band 1, 1840*. 479 s.
7. Jhering R. *Der Kampf um's Recht: zum hundertsten Todesjahr des Autors*. Propyläen-Verlag, 1992. 162 s.
8. Jellinek G. *System der subjektiven öffentlichen Rechte*. Freiburg im Breisgau, 1892. 346 s.
9. Gierke O. *Das deutsche Genossenschaftsrecht. 3 Band. Die Staats- und Korporationslehre des Alterthums und des Mittelalters und ihre Aufnahme in Deutschland*. Weidmannsche Buchhandlung, 1881. 826 s.
10. Gierke, O. *Die soziale Aufgabe des Privatrechts*. Berlin: Springer, 1889. 46 s.
11. Mayer O. *Deutsches Verwaltungsrecht, Band I, 3. Aufl.* 1924. 382 s.
12. Radbruch G. *Rechtsphilosophie. Studienausgabe, hrsg. von Ralf Dreier und Stanley L. Paulson, Heidelberg*. 2003. 280 s.
13. Дністрянський С.С. *Загальна наука права і політики. Антологія української юридичної думки. В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Том 1: Загальна теорія держави і права, філософія та енциклопедія права*. К.: Видавничий Дім „Юридична книга”, 2002. С. 384-407.
14. Дністрянський С. *Цивільне право. Т. 1. Відень, 1919*. 1063 с.
15. Банчук О. *Публічне і приватне право: історія українських вчень та сучасність*. К.: КонусЮ, 2008. 184 с.
16. Кельзен Г. *Чисте Правознавство: 3 дод.: Пробл. справедливості / Пер. з нім. О. Мокровольського*. К: Юніверс, 2004. 496 с.
17. Bullinger M. *Öffentliches Recht und Privatrecht. Studien über Sinn und Funktionen der Unterscheidung*. Stuttgart, Berlin, Köln, Mainz: W. Kohlhammer Verlag, 1968. 115 s.
18. Stolleis C. *Öffentliches Recht und Privatrecht im Prozess der Entstehung des modernen Staates, in: Hoffmann-Riem/Schmidt-Aßmann, Öffentliches Recht und Privatrecht als wechselseitige Auffangordnungen*, 1996.

19. *Stier B. Öffentliches Recht und Privatrecht. 79. Jahrestagung der Vereinigung der Deutschen Staatsrechtslehrer in Marburg. DVBl. 2019. № 23. S. 1525-1532.*
20. *Manssen, Gerrit: Privatrechtsgestaltung durch Hoheitsakt: verfassungsrechtliche und verwaltungsrechtliche Grundfragen / von Gerrit Manssen. Tübingen: Mohr, 1994. 414 s.*

Андріюк В.В. Розвиток концептуальних основ співвідношення публічного та приватного права в класичній німецькій юриспруденції

В статті автор намагається акцентувати увагу на проблемі еволюції поглядів, ідей та концепцій співвідношення публічного та приватного права в класичній німецькій юриспруденції з огляду на активний вплив німецької юридичної доктрини в формуванні української правової думки щодо цього питання. При цьому автор здійснив спробу узагальненого аналізу ключових теоретичних позицій в історії розвитку класичної німецької правової доктрини щодо розмежування публічного та приватного права.

Автор дійшов висновку, що поділу права на публічне та приватне в німецькій правовій думці тривалий час (практично до кінця XVIII століття) не надавалось істотного значення, а німецькі вчені-юристи того часу розглядали це питання традиційно в руслі ідей, сформульованих ще римськими юристами, не вдаючись до належної правової аргументації.

На зламі XVIII – XIX століть в німецькій філософській літературі, а згодом і в правовій доктрині, яка починає активно розвиватись, з'являються перші спроби дослідження проблеми співвідношення публічного та приватного права. Вказані підсистеми вже розглядаються як автономні правові утворення, адже зосередження політичної влади в руках держави та створення публічного права призвело й до відокремлення приватного права як окремої підсистеми права, а внаслідок поширення ліберальних суспільно-політичних поглядів, формування концепцій правової держави і громадянського суспільства та появи національних держав виникла необхідність чіткого розмежування публічного та приватного права.

В XIX столітті в процесі формування класичної юридичної науки німецькі юристи досить ґрунтовно розробляли питання розмежування публічного та приватного права, намагаючись чітко визначити його критерії, онтологічну сутність і методологію правового регулювання в межах цих підсистем, а також загалом трансформацію та розвиток позитивного права в контексті його поділу на публічне та приватне. При цьому в межах німецької правової доктрини цього періоду запропоновано детальну аргументацію концепції інтересу, концепції суб'єкта, функціональної концепції, концепції субординації, а також змішаного підходу, що пропонує поєднання положень цих концепцій.

З кінця XIX століття під впливом втручання держави в сферу економіки, активного державного регулювання суспільних відносин, розвитку концепцій соціального спрямування (зокрема, концепції соціальної держави) в німецькій

правовій доктрині спостерігається тенденція до переплітання, зближення, конвергенції публічного та приватного права.

Ключові слова: публічне право, приватне право, співвідношення публічного та приватного права, дихотомія права, правова конвергенція.

Andriyuk V.V. Development of the conceptual foundations of the ratio of public law to private law in classical German jurisprudence

In the article, the author tries to focus on the problem of the evolution of views, ideas and concepts of the relationship between public and private law in classical German jurisprudence, taking into account the active influence of German legal doctrine in the formation of Ukrainian legal opinion on this issue. At the same time, the author attempted a generalized analysis of key theoretical positions in the history of the development of classical German legal doctrine regarding the distinction between public and private law.

The author came to the conclusion that for a long time (practically until the end of the 18th century) German legal opinion did not attach any significant importance to the division of law into public and private law, and German legal scholars of that time considered this issue traditionally in line with the ideas formulated by Roman jurists, without succeeding to proper legal argumentation.

At the turn of the 18th and 19th centuries, the first attempts to investigate the problem of the relationship between public and private law appeared in German philosophical literature, and later in legal doctrine, which began to develop actively. These subsystems are already considered as autonomous legal entities, because the concentration of political power in the hands of the state and the creation of public law also led to the separation of private law as a separate subsystem of law.

In the 19th century, during the formation of classical legal science, German lawyers thoroughly developed the issue of distinguishing public and private law, trying to clearly define its criteria, the ontological essence and methodology of legal regulation within these subsystems, as well as, in general, the transformation and development of positive law in the context of its division on public and private. At the same time, within the limits of the German legal doctrine of this period, a detailed argumentation of the concept of interest, the concept of the subject, the functional concept, the concept of subordination, as well as the mixed approach, which offers a combination of the provisions of these concepts, is proposed.

Since the end of the 19th century, under the influence of state intervention in the sphere of economy, active state regulation of social relations, development of concepts of social direction (in particular, the concept of the welfare state), a tendency to interweaving, rapprochement, and convergence of public and private law has been observed in German legal doctrine.

Keywords: public law, private law, interconnection of public and private law, correlation, interaction, legal dichotomy, legal convergence.